VI. ŽVALGOMOSIOS EKSPEDICIJOS

Jonas Balčiūnas, Bronius Dakanis

IGNALINOS RAJONO ARCHEOLOGIJOS PAMINKLŲ ŽVALGYMAS

MMT 1985 m. žvalgė Ignalinos rajono archeologijos paminklus: aplankyta apie 100 objektų, lokalizuoti 52 archeologijos paminklai, surasti dar 2 piliakalniai (Leoniškės ir Puziniškio), 7 pilkapynai (Bališkių, Didžiasalio II-sis, Dvarykščiaus, Gedžiūnų, Ginučių II-sis, Gurbų, Ramiojo) ir sunaikintų Vėlionių pilkapių vieta.

Leoniškės piliakalnis, vadinamas Černagurka, yra 0,6 km į P-PV nuo Bajorų (Padūdžio) pilkapių ir 0,2 km į R nuo geležinkelio Vilnius-Daugpilis, pelkėtų slėnių apsuptoje kalvoje. Šlaitai gana statūs, iki 10 m aukščio. Viršuje ovali 60 m ilgio ŠŠR-PPV kryptimi ir 40 m pločio aikštelė, kurioje aptiktas 1 m storio kultūrinis sluoksnis. Pašlaitėje esančios senovės gyvenvietės kultūrinis sluoksnis siekia iki 0,6 m storio. Rastos trinamosios girnos, lipdytos keramikos brūkšniuotu, lygiu ir grublėtu paviršiumi, keletas puodų šukelių su gnaibytiniu ornamentu, šlako.

Puziniškio piliakalnis yra 1 km į ŠV nuo Puziniškio kaimo, pratakos tarp Linkmeno ir Asalnykščio ežerų kairiajame krante, miške. Šlaitai statūs, nuo 10 m iki 20 m aukščio. Aikštelė ovali, 30 m ilgio PV-ŠR kryptimi ir 20 m pločio. 4 m žemiau aikštelės piliakalnį juosia maždaug 5 m pločio terasa, kurioje pastebėtas iki 1 m storio kultūrinis sluoksnis.

Bališkių pilkapiai yra 0,8 km į Š nuo Balčio ežero, 0,15 km į R - ŠR nuo kelio Ignalina-Dūkštas, miške. Dviejų pilkapių sampiliai maždaug 14 m skersmens ir 1,2 m aukščio, su akmenų vainikais ir su duobėmis prie pagrindo, o trečiojo - 7 m skersmens ir 0,3 m aukščio, suplokštėjęs.

Didžiasalio II-ji pilkapiai (10) yra 0,25 km į PV nuo Didžiasalio I-jų pilkapių, miške. Sampilai 7-12 m skersmens ir 0,4-1,2 m aukščio, su grioviais prie pagrindo.

Dvarykščiaus pilkapiai (7) yra 0,5 km į PR nuo Dvarykščiaus kaimo, 0,45 km į R nuo Dysnos kairiojo kranto, miške keliuko iš Dvarykščiaus į Polianką PV pusėje. Sampilai 7-8 m skersmens ir 0,5-0,6 m aukščio.

Gedžiūnų pilkapiai (11) yra 0,8 km į PR nuo Gedžiūnėlių (Garšvinės) pilkapių, 0,2 km į V-PV nuo Dysnos dešiniojo kranto, abipus kelio Gedžiūnėliai-Navikai, pušyne. Sampilai 7-16 m skersmens ir 0,6-1,2 m aukščio, su grioviais prie pagrindo. Dalis pilkapių, buvusių kaimo laukuose, esą sunaikinti prieš karą juos kasinėjant ir ariant.

Ginučių II-ji pilkapiai (4) yra 0,3 km į P-PR nuo Srovės ežero ir 0,2 km į ŠR nuo Almajos kairiojo kranto, miške. Sampilai 12-14 m skersmens ir 0,4-0,8 m aukščio, su grioviais prie pagrindo.

Gurbų pilkapiai (2) yra 0,7 km į P nuo Dysnų ežero PV kranto ir 0,65 km į PV nuo Gurbų viensėdžio, kelio Naujasalis-Grybėnai Š pusėje, pušyne. Sampilai 7 m skersmens ir 0,4 m aukščio, yra 40 m atstume vienas nuo kito.

Ramiojo pilkapiai (12) yra 0,6 km į V nuo Sidariškių (Krivasalio) pilkapių ir 0,3 km į PV nuo Ežerinio ežero, miške. Sampilai 7-8 m skersmens ir 0,3-0,7 m aukščio, dalis su pailgomis duobėmis prie pagrindo.

Vėlionių kaime, apie 0,35 km į Š-ŠV nuo Mažulionių piliakalnio, 0,15 km į R-ŠR nuo Vėlionių kaimo kapinių ir 0,1 km į ŠR nuo Vėlio ežero, kalvoje buvo pilkapiai. Vietinių gyventojų pasakojimu, čia buvę keli kauburėliai, vadinti "kapčiais", "kariškais kapais". Jie sunaikinti XX a. 6-me dešimtmetyje ariant, buvę rasta kaulų ir "akmeninių kirvių".

Sokiškių piliakalnio P, V ir ŠV pašlaitėje aptiktas gyvenvietės kultūrinis sluoksnis, rasta lipdytos

keramikos brūkšniuotu, lygiu ir grublėtu paviršiumi.

Rokėnų kaimo gyventojas Alfonsas Umbrasas perdavė ekspedicijai apie 1921 m. jo kasinėjant rastus dirbinius: 3 pentinius siauraašmenius kirvius, 2 įmovinius ietigalius rombo formos plunksnomis, 2 pjautuvėlius, skaptelį 11,5 cm ilgio ir 1,2 cm pločio skiltuvą su kilpele viršuje, 2 antkakles kūginiais galais, šaukštinės antkaklės dalį, 4 žiedinius antsmilkinius,, 2 ornamentuotas juostines trikampio skersinio pjūvio apyrankes, pusantros vijos 3,8 cm skersmens įviją iš apvalios 0,5 cm storio vielos, žalvarinį lazdelinį smeigtuką bei odinio diržo, puošto apskritais išgaubtais žalvariniais apkalėliais, fragmentus ir 2 auskarus (?). Vienas ietigalis 34 cm ilgio. Jo plunksna 21 cm ilgio ir apie 7 cm pločio; įmovos galas puoštas žalvariniu 1 cm pločio žiedu su spurgeliais - lyg savotiška karūnėle. Šis ietigalis kol kas vienintelis toks žinomas Lietuvos archeologijos medžiagoje. Abidvi antkaklės kūginiais galais - suplotomis, paplatintomis ir ornamentuotomis lankelių vidurinėmis dalimis, po kūgeliais yra po 3 horizontalius rantus. Vienos antkaklės kūgeliai 1,5 ir 1,8 cm aukščio, o kitos - 2,7 ir 3 cm aukščio bei 1,9 cm skersmens. Suploti lankeliai atilinkamai 1,8 ir 2,8 cm pločio.

Gautieji radiniai datuojami V a., išskyrus diržą ir auskarus, kurie, matyt, yra vėlyvesni (greičiausiai II tūkstantm. vidurio). Jie buvo aptikti apie 1,15 km į PR nuo Tolimėnų piliakalnio, 0,2 km į V nuo keliuko Rokėnai-Jakėnai, į PV nuo Rokėnų kaimo kapinių, ariamame lauke. Keletas III-IV a. radinių, aptiktų prieš karą kasinėjant šioje vietoje, yra KVIM. 1966 m. MAII (vad. M. Michelbertas) čia iškasė 4 m^2 šurfą ir rado XVII. a. kapą. Matyti, kad šioje vietoje būta I tūkstantm. vidurio pilkapių ir apardyto vėlyvo kapinyno.

Buvo patikslintas sampilų skaičius rajono pilkapynuose. Pavyzdžiui, Ignalinos pilkapyne suskaičiuoti 88 pilkapiai (manyta esant apie 30), Polian-

kos (Dvarykščiaus) pilkapyne rasta 219 (manyta esant virš 50), Gedžiūnėlių (Garšvinės) pilkapyne - apie 560 (manyta esant virš 300). Pastarasis pilkapynas didžiausias Lietuvoje.

Jonas Balčiūnas, Bronius Dakanis

ROKIŠKIO RAJONO ARCHEOLOGIJOS PAMINKLŲ ŽVALGYMAS

MMT 1985 m. žvalgė Rokiškio rajono archeologijos paminklus, aplankyta apie 130 objektų, nustatytos 33 esančių ir 13 sunaikintų paminklų bei 2 lobių vietos, išaiškintas Rudžių piliakalnis, Baušiškių pilkapiai.

Rudžių piliakalnis yra 0,4 km į V nuo Kamajų-Rudžių kelio ir 0,15 km į R nuo Šetekšnos dešiniojo kranto. Jis yra pailgo Š-P kryptimi gūbrio aukštesniame gale, nuo likusios dalies atskirtas natūralios įdubos. Aikštelė netaisyklinga trikampė, 35 m ilgio ir iki 15 m pločio P gale. Jos P galas kiek aukštesnis. Matyt, čia nuo žemesnio (apie 4 m) ir plokštesnio šlaito pusės buvęs pylimas. Kiti šlaitai įgana statūs, 6-7 m aukščio. Aikštėje yra kaimo kapinės, kuriose laidota XIX a. pabaigoje. Piliakalnio R, PR ir V papėdėse yra senovės gyvenvietė, kurioje aptiktas virš 0,5 m storio kultūrinis sluoksnis su lipdyta keramika lygiu ir brūkšniuotu paviršiumi.

Maždaug 0,1-0,2 km į R nuo Baušiškių piliakalnio, šalia jo senovės gyvenvietės, buvo likę 3 pilkapiai, iš kurių du 1939 m. ištyrė Kultūros muziejus. Be to, nuo jų į R, prie pat Radišių kaimo ribos, miškelyje, buvusi antra 4 pilkapių grupė. Aptikta dar viena pilkapių grupė, esanti 0,1 km į P nuo piliakalnio ir apie 0,2 km į PV nuo 1939 m. tyrinėtų pilkapių. Čia žymios dar 3 pilkapių su akmenų vainikais liekanos.